

FORMALNE, POZAFORMALNE I NIEFORMALNE ASPEKTY ZDOBYWANIA WIEDZY PRZEZ INTERNET – PRÓBA MODELOWEGO UJĘCIA

Marcin Wilczek, e-mail: wilqmw@gmail.com
Uniwersytet Wrocławski
Pl. Uniwersytecki 1, 50-137 Wrocław

STRESZCZENIE

Internet jest miejscem, w którym dynamicznie rozwijają się nowe formy edukacji. Korzystanie z jego zasobów nie jest już przywilejem, a powoli staje się koniecznością we współczesnym świecie. Artykuł jest próbą modelowego ujęcia obszarów edukacji formalnej, nieformalnej i pozaformalnej obecnych w dobie cyfryzacji.

Słowa kluczowe: internet, kształcenie ustawiczne, samokształcenie, nauczyciel, e-learning

Formal, non-formal and informal aspects of acquiring knowledge through the internet – an attempt at a model description

ABSTRACT

The Internet is a place where new forms of education are dynamically developing. Use of its resources is no longer a privilege, it is slowly becoming a necessity in the modern world. This article is an attempt to describe a model of the formal, informal and non-formal education areas prevalent in the age of digitization.

Key words: internet, lifelong learning, self-education, teacher, e-learning

W obecnych czasach informacja odgrywa szczególnie ważną rolę w życiu człowieka. Zachodzące zmiany spowodowały wzrost znaczenia technologii informacyjnych i nowoczesnych mediów, a także wyznaczyły nowe obszary społeczne, gospodarcze, kulturalne i edukacyjne¹. W społeczeństwie informacyjnym, z racji powszechnego przepływu informacji, podkreśla się szczególną rolę kształcenia ustawicznego, nie tylko w kontekście kształcenia przez całe życie, ale również kształcenia w różnych jego obszarach. Obecnie można spotkać się z opiniami, że całożyciowe uczenie się nie jest już dobrowolną aktywnością edukacyjną, a raczej narzuconym obowiązkiem niezbędnym do właściwego poruszania się w otaczającym nas świecie². W związku z tym, coraz bardziej popularne i powszechne stają się nieformalne i pozaformalne formy kształcenia, obecne chociażby na uniwersytetach w postaci studiów podyplomowych, bądź szkoleń organizowanych przez Biura Karier³. Współczesna edukacja powinna iść jednak dalej, gdyż idea całożyciowego kształcenia, nie może ograniczać się tylko do szkoły *sensu stricto*, w formie mniej lub bardziej sformalizowanego kształcenia, ale powinna także wychodzić poza szkołę, tam gdzie znajdują się potencjalni odbiorcy, czyli do internetu.

1 J. Bednarek, E. Lubina, *Kształcenia na odległość. Podstawy dydaktyki*, Warszawa 2008, s. 10-11.

2 I. Stalończyk, *Edukacja formalna i pozaformalna w procesie kształtowania społeczeństwa wiedzy*, „Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy” 2014, nr 37, s. 320.

3 A. Marcinkiewicz, *Pozaformalne i nieformalne aspekty edukacji akademickiej*, „Ogrody Nauk i Sztuk” 2013 (3), s. 49.

Sieć jest obecnie miejscem stwarzającym niemal nieograniczony dostęp do materiałów edukacyjnych w formie bibliotek cyfrowych, kursów e-learningowych, portali społecznościowych, blogów, a także doskonałym miejscem na rozwijanie własnej twórczości i zainteresowań. Statystyki pokazują, że w Polsce z internetu korzysta niemal 64% Polaków, a w grupie wiekowej 18-24 lata użytkowników jest aż 97%⁴. Najczęściej używanym medium jest YouTube, korzysta z niego 95% osób⁵, co koresponduje z najnowszymi statystykami najczęściej odwiedzanych portali tematycznych w Polsce, gdzie YouTube, w październiku 2015 roku, zanotował ponad 18 mln użytkowników, co czyni go drugim najczęściej odwiedzanym portalem zaraz po Facebooku⁶. Można zatem przypuszczać, że treści publikowane na platformie YouTube są, w swojej formie przekazu, najbardziej odpowiednim środkiem transmisji, preferowanym przez użytkowników internetu. Dużą popularnością cieszą się też blogi i fora internetowe, Wikipedia, a także kursy on-line, z czego te ostatnie stanowią dynamicznie rozwijającą się gałąź w małych i dużych przedsiębiorstwach.

Za sprawą sieci zmienia się oblicze współczesnej edukacji, konieczne staje się więc wyodrębnienie obszarów edukacyjnych powstałych za sprawą nowoczesnych mediów. Niniejszy artykuł jest próbą modelowego ujęcia edukacji formalnej, pozaformalnej i nieformalnej w dobie cyfryzacji.

EDUKACJA FORMALNA, POZAFORMALNA I NIEFORMALNA

Kształcenie formalne to według Wincentego Okonia „system oparty na stałych pod względem czasu i treści formach nauki prowadzący od nauczania początkowego do uniwersytetu i włączający obok kursów wykształcenia ogólnego, wiele programów specjalnych oraz instytucji stacjonarnego kształcenia technicznego i zawodowego”⁷. Mieczysław Malewski wskazuje na wagę świadectw, certyfikatów i dyplomów, które selekcionują do różnych ról społecznych⁸, natomiast David W. Livingstone uważa, że jeśli przekazywana wiedza pochodzi z programu nauczania zatwierdzonego przez władze to można ją uznać za edukację formalną⁹. Przedstawione koncepcje wskazują na istotną rolę programów nauczania i hierarchizację zdobywanej wiedzy, a co za tym idzie umożliwiają zdobycie świadectw za pomocą których dokonujemy legitymizacji uzyskanej wiedzy.

Definiując kształcenie nieformalne D.W. Livingstone wskazuje na dobrowolność uczestnictwa uczniów w procesie kształcenia i roli nauczyciela, jako tego, na którym spoczywa odpowiedzialność przekazywania wiedzy w sposób zorganizowany¹⁰. W podobnym tonie wypowiada się W. Okoń pisząc, że kształcenie formalne to „świadoma i zorganizowana działalność kształcąco-wychowująca, prowadzona poza ustanowionym formalnym systemem szkolnym, umożliwiająca określonej grupie uczestników osiągnięcia założonych celów kształcenia”¹¹. Niemalże w każdej definicji podkreślana jest waga organizacji przekazywanej wiedzy oraz wyraźnie oddziela się zdobywaną wiedzę od tej przekazywanej w sposób formalny. P.H. Coombs, twórca klasycznej definicji edukacji nieformalnej, pisze, że są to wszystkie działania prowadzone poza ramami formalnego systemu¹², podobnie w tej kwestii wypowiada się M. Malewski¹³. Należy przy tym jednak zaznaczyć, że chodzi tutaj o wyraźne oddzielenie na poziomie certyfikacji, bowiem programy, jak i treści nauczania, mogą pokrywać się z tymi przekazywanymi w sposób formalny, różnica polega na tym, że otrzymywany dyplom

4 Komunikat z badań CBOS, *Internauci 2015*, http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2015/K_090_15.PDF, 15.12.2015, s. 1-2.

5 E. Musiał, „*Sieciorcy*” a potencjał edukacyjny Sieci, http://www.ktime.up.krakow.pl/symp2012/referaty_2012_10/musial.pdf, 15.12.2015, s. 2.

6 Najpopularniejsze serwisy tematyczne w październiku 2015 roku, <http://www.wirtualnemedia.pl/arttykul/najpopularniejsze-serwisy-tematyczne-w-pazdzierniku-2015-roku/page:1>, 15.12.2015.

7 W. Okoń, *Słownik Pedagogiczny*, Warszawa 1984, s. 147-148.

8 M. Malewski, *Modele pracy edukacyjnej z ludźmi dorosłymi*, „*Teraźniejszość - Człowiek - Edukacja*”, 2000, nr 1(9), s. 57.

9 D.W. Livingstone, *Adults' informal learning. Definitions findings, gaps and future research*, „*Wall Working Papers*” 2001, s. 2.

10 Tamże.

11 W. Okoń, dz. cyt., s. 148.

12 P.H. Coombs, M. Ahmed, *Attacking Rual Poverty: how non-formal education can help*, Baltimore 1974.

13 M. Malewski, dz. cyt.

nie jest uznawany przez władze i może (ale nie musi) być uznawany przez inne podmioty np. pracodawców. Doskonałym przykładem są studia podyplomowe, które w zależności od pracodawcy mogą być (lub nie) brane pod uwagę przy rekrutacji na stanowisko. Oprócz tego w skład edukacji nieformalnej wchodzi też wszelkiego rodzaju szkolenia, warsztaty, kursy i seminaria.

Przy definiowaniu edukacji pozaformalnej można natrafić na pewne rozbieżności wynikające z częstym nazywaniem tej formy kształcenia edukacją incydentalną. W. Okoń posługując się terminem edukacja incydentalna (eng. *informal education*) twierdzi, iż jest to „trwający przez całe życie niezorganizowany i niesystematyczny proces nabywania przez człowieka wiadomości, sprawności, przekonań i postaw na podstawie codziennego doświadczenia oraz wpływów wychowawczych otoczenia: rodziny, rówieśników, sąsiadów, środowiska społecznego, publikacji, dzieł sztuki i innych środków masowego oddziaływania”¹⁴. W podobnym tonie wypowiada się M. Malewski wskazując na spontaniczny i doświadczalny wymiar zdobywania wiedzy¹⁵. Inaczej ujmuje to W. Livingstone wyodrębniając z „pojęciowego zgiełku” edukację nieformalną (*informal learning*) i nieformalną edukację kolektywną (*collective informal learning*)¹⁶. Pierwsza ma miejsce wtedy, gdy odpowiedzialność za przekazywaną wiedzę biorą na siebie nauczyciele (mentorzy), nie odnosząc się przy tym do formalnych form przekazywania wiedzy, a stawiając bardziej na spontaniczny wymiar nauki np. umieszczając podopiecznych w miejscu pozwalającym na doświadczenie nowych sytuacji. Druga występuje, gdy uczeń nie podlega bezpośrednio nauczycielowi i nie korzysta z narzuconych programów nauczania, a więc nacisk położony jest tu na samokształcenie.

„Wytyczenia granic między opisanymi rodzajami uczenia się jest bardzo trudne, ponieważ rzeczywistość jest o wiele bardziej skomplikowana i często nie pozwala zredukować się do tak prostych definicji”¹⁷. Jak określimy sytuację, gdy jednostka podejmuje decyzję samokształcenia na drodze wolnego wyboru, nie korzystając przy tym z pomocy nauczyciela, opierając się na formalnych planach nauczania zatwierdzonych przez władze? Przez brak możliwości uzyskania dyplomu można stwierdzić, że wybrana droga kształcenia nie ma nic wspólnego z edukacją formalną, jednak jeśli skupić się na rodzaju przyswajanej wiedzy to można dojść do wniosku, iż jest to właśnie kształcenie formalne.

SAMOKSZTAŁCENIE I ROLA NAUCZYCIELA W PRZESTRZENI INTERNETOWEJ

Nauczyciel, w dobie kształcenia na odległość, przyjmuje trochę inną rolę, niż w standardowym modelu nauczania. Nie jest już „mistrzem” – tylko doradcą, nie „encyklopedystą” – lecz przewodnikiem po sieciowych zasobach informacji oraz pełni przy tym funkcje sprawdzającą wiedzę i umiejętności nabyte przez ucznia¹⁸. Stawiany jest przy tym w pozycji wymagającej nieustannego rozwoju w kontekście konstruowania programów nauczania. Dzieje się to za sprawą otrzymywanego feedbacku, który zmusza go do ciągłego dostosowywania skryptów do wymagań uczniów. Zatem nauczyciel nie narzuca toku i formy kształcenia (tak jak w klasycznej sytuacji klasowej), ale jest zmuszony podążać za potrzebami studentów, niejako wspólnie z nimi tworząc program kształcenia, a przynajmniej brać pod uwagę ich oczekiwania odnośnie kursu. Przedstawione założenia mają sens jedynie wtedy, gdy mówimy o certyfikowanych kursach, ponieważ w sieci nie zawsze doświadczamy bezpośredniej interakcji z nauczycielem, nie zawsze też „spowiadamy się” ze zdobytej wiedzy.

W procesie samokształcenia rozumianym jako „proces uczenia się prowadzony świadomie, z możliwością wykorzystania różnych form pomocy innych osób lub instytucji, którego cele, treść,

14 W. Okoń, dz. cyt., s. 147.

15 M. Malewski, dz. cyt.

16 D.W. Livingstone, dz. cyt.

17 M. Muszyński, *Edukacja i uczenie się – wokół pojęć*, „Rocznik Andragogiczny” 2014, nr 21, s. 82.

18 M. Zając, W. Zawisza, *O potrzebie określenia kompetencji nauczycieli podejmujących kształcenie online*, „e-mentor” 2006, nr 1(14), <http://www.e-mentor.edu.pl/mobi/artukul/index/numer/14/id/264>, 10.01.2016.

formy, źródła i metody dobiera i ustala osoba ucząca się¹⁹ często nie doświadczymy bezpośredniej obecności osoby nauczającej. Nauczyciel jest obecny pośrednio, poprzez przekazywanie wiedzy np. w formie filmu na platformie YouTube, gdzie zwraca się bezpośrednio do odbiorcy, jednak widz jest pozbawiony możliwości dyskusji. Inaczej sprawa wygląda na forach i blogach internetowych, gdzie owszem jest możliwość przedyskutowania danego tematu, ale otwarta struktura portali sprawia, że odbiorca jest tylko jednym z wielu zainteresowanych, a co za tym idzie nie może oczekiwać, że czas będzie poświęcany wyłącznie jemu. Specyfika internetu sprawia również, że treści edukacyjne często odkrywamy i przyswajamy w sposób spontaniczny i nieustrukturyzowany. Przeglądając artykuły dostępne w internecie czytelnik często nie ma żadnej możliwości rozmowy z autorem i może próbować jedynie skontaktować się z nim za pośrednictwem poczty elektronicznej, a tutaj interakcja pomiędzy autorem i zainteresowanym może wyglądać bardzo różnie.

Na omówienie roli nauczyciela i pozycji procesu samokształcenia w dobie internetu można by poświęcić osobne opracowanie. Natomiast na potrzeby niniejszych rozważań można przyjąć, iż nauczyciel w sieci pełni rolę twórcy materiałów edukacyjnych, przy czym może to być inny użytkownik, niekoniecznie posiadający stosowne wykształcenie i przygotowanie, ponieważ w internecie twórcą może być niemal każdy. Natomiast jego obecność może przyjmować formy bezpośrednie, pośrednie, lub nie mieć w ogóle miejsca, a zależy to od rodzaju internetowego medium (np. YouTube, kursy, szkolenia, publikacje, wpisy). Samokształcenie, na potrzeby niniejszego artykułu, będzie natomiast rozumiane jako uczenie się w sposób spontaniczny lub zaplanowany, przy lub bez obecności nauczyciela, a więc będzie to każda działalność samoedukacyjna podejmowana w sieci.

OBSZARY EDUKACYJNE W INTERNECIE

Punktem wyjścia na temat edukacyjnego potencjału sieci będzie podział uczenia się zaproponowany przez brytyjskiego uczonego Petera Jarvisa²⁰. Rozróżnił on dwie formy zdobywania wiedzy: planowane i incydentalne oraz przypisał każdej z nich formalną, pozaformalną i nieformalną sytuację edukacyjną (zob. tab. 1). Tak więc, obszar A odpowiada edukacji formalnej zachodzącej w instytucjach edukacyjnych. Obszar B to uczenie się np. w miejscu pracy. Obszar C kieruje uwagę na obszar samokształcenia. Obszar D to niezaplanowane uczenie się, nie zawsze zachodzące w sytuacjach edukacyjnych. Obszar E koncentruje się na niezaplanowanym uczeniu się w sytuacji pozaformalnej. Obszar F odpowiada uczeniu się podczas codzienności²¹. Proponowany podział odpowiada sposobom zdobywania wiedzy w życiu „realnym”, jednak można dostosować go do form kształcenia obecnych w internecie. Za internetowe sytuacje planowane będą uchodziły tu wszystkie wcześniej zamierzone decyzje edukacyjne, zmierzające do uzyskania konkretnej wiedzy lub umiejętności, a za internetowe sytuacje incydentalne będzie się uważać wszystkie przypadkowe decyzje edukacyjne, nie zawsze uświadomione.

Tabela 1. Obszary edukacyjne wg. P. Jarvis'a

	Planowane	Incydentalne
Formalna (Formal)	A	D
Pozaformalna (Non-formal)	B	E
Nieformalna (Informal)	C	F

Źródło: P. Jarvis, *Learning in later life. An introduction for educators and carers*, London 2001.

Formalnej edukacji planowanej (FEP) odpowiadają kursy realizowane w ramach e-learningu. W Polsce funkcjonuje coraz więcej instytucji oferujących tę formę kształcenia, w tym czołowe polskie

19 J. Pólturzycki, *Wdrażanie do samokształcenia*. Warszawa 1983, s.14.

20 Proponowany podział przedstawiony przez P. Jarvis'a jest zbliżony z ideą D.W. Livingstone'a.

21 Tamże, s. 83-84.

uczelnie²². Oferują zdobycie dyplomu ukończenia studiów wyższych, jednak ilość godzin dydaktycznych prowadzonych w formie e-learningu nie może przekroczyć 60% całkowitej ilości godzin przewidzianych w programie nauczania. Nie tylko uczelnie korzystają z tej formy kształcenia – platform e-learning’owych używają także polskie szkoły podstawowe i średnie, jednak w mniejszym stopniu, niż robią to szkoły wyższe. Robią to najczęściej poprzez dostarczanie materiału za pomocą internetu, bądź oferują kursy w ramach np. matematyki. E-learning jest szeroko poruszany w niezliczonych opracowaniach, jednak na potrzeby niniejszej klasyfikacji istotna jest uznawalność zdobytego wykształcenia przez polskie Ministerstwo Nauki²³. Kolejnym ważnym aspektem jest planowość, czyli świadome uczestnictwo w kursach przez potencjalnych studentów.

Pozaformalna edukacja planowana (PEP) to wszelkiego rodzaju szkolenia organizowane np. w miejscu pracy, coraz częściej wybierane przez pracodawców i zdobywające coraz większą popularność. Są to kursy w formie e-learningu, nagrania audio i video oraz webinaria²⁴. Mieszczą się tu też tzw. edukacyjne markety (*education marketplaces*) takie jak serwis undemy.com, czy netakademia.pl. Podane serwisy oferują darmowe i płatne kursy obejmujące niemalże każdą dziedzinę od biznesu po fotografię. Należy przy tym zauważyć, iż są to niekiedy bardzo zaawansowane szkolenia, a za ich ukończenie utrzymujemy certyfikaty potwierdzające zdobyte umiejętności. Oczywiście ranga takiego certyfikatu jest dyskusyjna, bowiem ukończenie kursu nie musi wcale oznaczać, że nowe umiejętności faktycznie nabyliśmy. Niemniej grono użytkowników, decydujących się na taką formę zdobywania wiedzy, prawdopodobnie kieruje się tutaj czystą chęcią samodoskonalenia, a dyplom jest tu sprawą drugorzędą, liczą się natomiast nabyte umiejętności i zdobyta wiedza. Zatem, pozaformalna edukacja planowana to wszystkie formy szkoleń, wcześniej zaplanowanych, prowadzących do uzyskania certyfikatu, przy czym certyfikat nie jest uznawalny przez władze.

Nieformalna edukacja planowana (NEP) występuje, gdy zdobywana wiedza nie prowadzi do uzyskania certyfikatów. Charakteryzuje ją przy tym celowość, czyli wcześniejsza chęć sięgnięcia do zasobów edukacyjnych, zatem można tutaj mówić o uczeniu się dla zaspokojenia „osobistych potrzeb edukacyjnych”. Potrzeby takie mogą być tak samo rozmaite, jak źródła dostarczające wiedzy. Jeśli mamy chęć nauczenia się technik fotograficznych, jednak nie mamy zamiaru sięgać po certyfikowane kursy, możemy udać się na platformę YouTube i skorzystać z wiedzy oferowanej przez niezależnych twórców²⁵. Blogi tematyczne i Wikipedia to kolejne wirtualne przestrzenie edukacyjne mieszczące się w obszarze nieformalnej edukacji planowanej. Cechą szczególną tego typu portali, a raczej oferowanego rodzaju wiedzy, jest problem z weryfikacją zawartego w nich materiału. Film w sieci, tak samo jak artykuł na Wikipedii, może zamieścić niemal każdy użytkownik, a co za tym idzie, oferowane informacje mogą nie być prawdziwe. Jest to poważny problem, jednak sieć trochę przypomina swoim działaniem „wolny rynek”. Oferowane materiały są udostępniane zazwyczaj za darmo, jednak twórcy (blogi, YouTube) zarabiają prawdziwe pieniądze dzięki temu, że ich witryna jest często odwiedzana, więc można przypuszczać, że zależy im na jak najlepszej jakości udostępnianych materiałów. Zatem im więcej użytkowników, tym większa możliwość znalezienia lepszych materiałów²⁶. Kolejną przesłanką pozwalającą określić jakość materiałów jest osoba twórcy. Gdy autorem treści jest osoba z autorytetem, to można przypuszczać, że będzie zamieszczać materiały wysokiej jakości, np. w przypadku fotografii istnieje większe prawdopodobieństwo, że materiał będzie wartościowy, jeśli umieści go oso-

22 Przykładowa strona, na której można wyszukać dostępne kursy e-learning’owe na terenie Polski: <http://www.studionline.info/serwis.php?s=3639>, 3.01.2016.

23 Warunki dotyczące prowadzenia zajęć w formie e-learningu regulują: Ustawa z dn. 27.06.2005 Prawo o szkolnictwie wyższym, Dz. Ust., nr 164, poz. 1365, Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dn. 25.09.2007 w sprawie warunków, jakie muszą być spełnione, aby zajęcia na studiach mogły być prowadzone z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość, Dz. U. 2007 Nr.188, poz. 1374 z późn. zm.

24 *Raport e-learning w Polsce*, <http://www.hrtrendy.pl/2014/02/17/raport-e-learning-polsce/>, 3.01.2016.

25 Przykładowy kanał oferujący wiedzę z zakresy fotografii: <https://www.youtube.com/user/SLRlounge/videos>, 03.01.2016.

26 Teza jest prawdziwa, zakładając, iż portal nie prowadzi działalności rozrywkowej, gdyż w takim przypadku to chęć rozrywki może przyciągać użytkowników.

ba mająca 20 letnie doświadczenie w fotografowaniu, pracująca w profesjonalnej firmie fotograficznej.

Formalna edukacja incydentalna (FEI) będzie miała miejsce, gdy podczas przebywania w sieci natrafimy na treści pokrywające się z formalnymi programami nauczania. Prym wiodą tu różnego rodzaju gry edukacyjne oraz darmowe lekcje oferowane w ramach kursów e-learningowych. Istotna jest tu nieplanowane uczestnictwo, które zwłaszcza w kontekście intertekstualności²⁷, może przekierować nas na platformy zawierające zagadnienia formalne.

Pozaformalna edukacja incydentalna (PEI) zachodzi podczas przyswajania treści odpowiadających pozaformalnej edukacji planowanej, jednak zdobywana w sposób przypadkowy, często na zasadzie zaspokojenia potrzeby ciekawości.

Nieformalna edukacja incydentalna (NEI) to najbardziej rozpowszechniony rodzaj uczenia się w sieci, zachodzący niemalże w każdym momencie obcowania z zasobami internetu. Portal YouTube jest tu doskonałym przykładem platformy oferującej niemalże nieograniczone możliwości w zakresie zdobywania wiedzy, gdyż pełen jest rozmaitych programów edukacyjnych tworzonych przez niezależnych twórców. Ich siła polega na wykorzystywaniu elementów edutainmentu w celu przyciągnięcia jak największej liczby odbiorców. Na tej samej zasadzie działają portale społecznościowe i artykuły na portalach internetowych. Mają za zadanie przyciągnąć odbiorcę albo poprzez formę przekazu, lub rzucając się w oczy nagłówkiem. Może zdarzyć się np. taka sytuacja, kiedy jednostka wchodząc na portal onet.pl, otworzy zakładkę, w której znajdują się doniesienia z badań, okraszone w zdjęcia przyciągające uwagę czytelnika. Rzetelność takich informacji oczywiście jest dyskusyjna i nawet jeśli w artykule znajdują się odnośniki do źródeł, to ich treść może być zmanipulowana. Nie można jednak twierdzić, że czytając artykuł o depresji na „portalu plotkarskim”, nie poszerzamy swojej wiedzy. Tak więc ta forma edukacji charakteryzuje się uzyskiwaniem wiedzy na drodze zwykłego (codziennego) użytkowania internetu.

Wartym zaznaczenia jest, że pomiędzy edukacją incydentalną, a edukacją planowaną zachodzą pewne interakcje. Zostały one przedstawione w tabeli 2. Edukacja incydentalna może, w zależności od potrzeby jednostki, przeistoczyć się w edukację planowaną. Sytuacja ma miejsce, gdy człowiek przypadkiem trafia na interesujące treści i postanawia być stałym uczestnikiem np. kursu fotograficznego, a więc wyznacza sobie cel: „ukończę kurs”. Jednak nie wszystkie tego typu decyzje będą prowadzić do zmiany obszaru edukacyjnego. Codzienne przeglądanie wiadomości z kraju można uznać za zaplanowane, jednak to tak jakbyśmy przychodzili do szkoły tylko po to, aby siedzieć w ławce. Za zmianę obszaru musi więc odpowiadać wyznaczenie celu prowadzącego do uzyskania wymiernych korzyści w postaci nowej wiedzy lub umiejętności. Sytuacja odwrotna, w której to przechodzimy z obszaru edukacji planowanej do obszaru edukacji incydentalnej nie może mieć miejsca, ponieważ przerwanie np. studiów e-learningowych jest *de facto* rezygnacją z ich kontynuacji w określonym czasie. Możliwe jest natomiast wznowienie tych studiów od początku, albo od momentu wcześniejszego ich przerwania, a zależne jest to jedynie od formy wcześniej zaplanowanego procesu edukacyjnego.

Tabela 2. Internetowe obszary edukacyjne

Typ sytuacji	Planowana		Incydentalna
Formalna (Formal)	Formalnej edukacji planowanej (FEP)	←	Formalna edukacja incydentalna (FEI)
Pozaformalna (Non-formal)	Pozaformalna edukacja planowana (PEP)	←	Pozaformalna edukacja incydentalna (PEI)
Nieformalna (Informal)	Nieformalna edukacja planowana (NEP)	←	Nieformalna edukacja incydentalna (NEI)

Źródło: opracowanie własne.

PODSUMOWANIE

²⁷ Zob. M. Pisarski, *Hipertekst a intertekstualność. Powinowactwa i rozbieżności*, „Porównania” 2011, nr 8, s. 184-185.

Edukacja w internecie przejawia się w różnych formach i nie zawsze daną sytuację da się przyporządkować do ścisłych ram definicyjnych. Zaproponowany model nie rozwiązuje oczywiście wszystkich tych problemów, jednak może być traktowany jako pewnego rodzaju wstęp, pomocny w konstruowaniu modeli edukacyjnych. Należy też zaznaczyć, że internet nie jest miejscem tylko i wyłącznie wartościowym pod względem edukacyjnym, ale także bardzo niebezpieczną przestrzenią, za pośrednictwem której człowiek może paść ofiarą manipulacji, oszustw, wyłudzeń, przemocy i uzależnień. Aby bronić się przed niebezpieczeństwami potrzebna jest edukacja i tak samo do pełnego odkrycia edukacyjnego potencjału sieci potrzebne jest rozwijanie kompetencji medialnych. Dzięki nim człowiek będzie w stanie lepiej rozpoznać wartościowe materiały i z większą świadomością uczestniczyć w internetowym życiu społecznym, które we współczesnych czasach ciągle przybierają na znaczeniu.

BIBLIOGRAFIA

- [1] Bednarek J., Lubina E., *Kształcenia na odległość. Podstawy dydaktyki*, Warszawa 2008.
- [2] Coombs P.H., Ahmed M., *Attacking Rual Poverty: how non-formal education can help*, Baltimore 1974.
- [3] Jarvis P., *Learning in later life. An introduction for educators and carers*, London 2001.
- [4] Livingstone D.W., *Adults' informal learning. Definitions findings, gaps and future research*, "Wall Working Papers" 2001.
- [5] Malewski M., *Modele pracy edukacyjnej z ludźmi dorosłymi*, „Terazniejszość - Człowiek - Edukacja”, 2000, nr 1(9).
- [6] Marcinkiewicz A., *Pozaformalne i nieformalne aspekty edukacji akademickiej*, „Ogrody Nauk i Sztuk” 2013, nr. 3.
- [7] Muszyński M., *Edukacja i uczenie się – wokół pojęć*, „Rocznik Andragogiczny” 2014, nr 21.
- [8] Okoń W., *Słownik Pedagogiczny*, Warszawa 1984.
- [9] Pisarski M., *Hipertekst a intertekstualność. Powinowactwa i rozbieżności*, „Porównania” 2011, nr 8.
- [10] Pólturzycki J., *Wdrażanie do samokształcenia*. Warszawa 1983.
- [11] Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dn. 25.09.2007 w sprawie warunków, jakie muszą być spełnione, aby zajęcia dydaktyczne na studiach mogły być prowadzone z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość, Dz. U. 2007 Nr.188, poz. 1374 z późn. zm.
- [12] Stalończyk I., *Edukacja formalna i pozaformalna w procesie kształtowania społeczeństwa wiedzy*, „Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy” 2014, nr 37.
- [13] Ustawa z dn. 27.06.2005 Prawo o szkolnictwie wyższym, Dz. Ust., nr 164, poz. 1365.

NETOGRAFIA

- [14] <http://www.studiaonline.info/serwis.php?s=3639>, 3.01.2016.
- [15] Komunikat z badań CBOS, *Internauci 2015*, http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2015/K_090_15.PDF, 15.12.2015.
- [16] Musiał E., *„Sieciowcy” a potencjał edukacyjny Sieci*, 2012, http://www.ktime.up.krakow.pl/symp2012/referaty_2012_10/musial.pdf, 15.12.2015.
- [17] Najpopularniejsze serwisy tematyczne w październiku 2015 roku, <http://www.wirtualnemedial.pl/artykul/najpopularniejsze-serwisy-tematyczne-w-pazdzierniku-2015-roku/page:1>, 15.12.2015.
- [18] *Raport e-learning w Polsce*, <http://www.hrtrendy.pl/2014/02/17/raport-e-learning-polsce/>, 3.01.2016.
- [19] Zając M., Zawisza W., *O potrzebie określenia kompetencji nauczycieli podejmujących kształcenie online*, „e-mentor” 2006, nr 1(14), <http://www.e-mentor.edu.pl/mobi/artykul/index/numer/14/id/264>, 10.01.2016.